

С.Ю. Пащенко

Становлення особистості професіонала в інтегративному освітньому середовищі

Стаття присвячена проблемі інтеграції вищої освіти України у європейський і світовий освітній простір шляхом участі викладачів і студентів вітчизняних вишів у процесах академічної мобільності в межах міжнародних академічних проєктів.

Ключові слова: інтеграція, міжнародні академічні проєкти, мобільність, вища школа, студенти, викладачі, Болонський процес, європейський освітній простір, міжнародна освітня програма ERASMUS-MUNDUS, магістратура, соціальна інклюзія.

Статья посвящена проблеме интеграции высшей школы Украины в европейское и мировое образовательное пространство путём участия преподавателей и студентов отечественных вузов в процессах академической мобильности в рамках международных академических проєктов.

Ключевые слова: интеграция, международные академические проєкты, мобильность, высшая школа, студенты, преподаватели, Болонский процесс, международная образовательная программа ERASMUS-MUNDUS, магистратура, социальная инклюзия.

Протягом останнього десятиліття у більшості країн світу відбулися глибокі принципові трансформації системи вищої освіти. Рівень розвитку вищої освіти сьогодні є одним з надійних критеріїв у структурі інтегральної оцінки цивілізованості окремої країни або регіону. Вища освіта є джерелом інтелектуальної незалежності. Без неї неможливим стає економічний, соціальний, культурний, політичний прогрес будь-якої нації. Тому розвиток вищої освіти належить до найважливіших національних пріоритетів, а сама вища освіта сприймається як “стратегічний ресурс”, що у XXI столітті має стати невід’ємним компонентом глобального проєкту постійної освіти для всіх.

На початку XXI століття констатується безпрецедентний попит на вищу освіту і її широка диверсифікація. Перед самою вищою освітою відкриваються нові горизонти, пов’язані з технологіями, які сприяють набуттю знань, управлінню ними, їх розповсюдженню, доступу до них і контролю над ними. Ці положення підтримуються тим, що з початком активного процесу інтеграції систем вищої освіти європейських країн у єдиний європейський освітній простір, розширилися можливості національних вищих шкіл щодо надання освітніх послуг європейського рівня та якості громадянам своїх країн [3].

У цьому контексті безпрецедентного значення набувають процеси академічної мобільності викладачів і студентів вишів, які сприяють створенню та існуванню єдиного освітнього простору, допомагають вищим навчальним закладам дотримуватися виконання їх інтернаціональної функції, яка досить чітко потребує зробити заклади вищої освіти відкритим, мультикультурним та багатомовним середовищем, яке буде повною мірою сприяти індивідуальному та особистісному розвитку студента – майбутнього фахівця.

Саме це і зумовило обрання нами проблематики дослідження та визначило мету нашої статті, яка полягає у визначенні поняття академічної мобільності, а, відтак, ролі і місця міжнародних освітніх проєктів у системі вищої освіти України та висвітленні передового досвіду українського вишу – Запорізького національного університету – у справі його інтеграції до європейського освітнього простору шляхом участі у роботі міжнародної академічної програми з підготовки магістрів у галузі соціальної інклюзії.

Згідно відповідних параграфів Лондонського комюніке (2007), мобільність викладацького складу, студентів і випускників є одним з основних положень Болонського процесу, що створює можливості для особистісного розвитку, розвитку міжнародного співробітництва між фізичними особами й установами, покращення якості вищої освіти і наукової діяльності та сприяння Європейському виміру в освіті [9]. Починаючи з 1999 року, було досягнуто значного прогресу у цьому питанні, проте ще залишається чимало проблем, однією з них є відсутність достовірних та порівняльних даних з моніторингу прогресу мобільності за останні роки. Також існують певні об’єктивні та суб’єктивні перешкоди щодо мобільності викладачів і студентів, серед яких невизначені питання імміграції, недостатнє фінансування, негнучка система допомоги, різний академічний календар, труднощі, пов’язані з тимчасовою перервою у роботі, відсутність заохочення, мовний бар’єр, брак інформації тощо. З метою вирішення зазначених проблем було створено координаційну групу, мета якої полягає у координації діяльності із супроводу у сфері мобільності. Учасниками цієї групи стали фахівці із Вірменії, Албанії, Австрії, Бельгії, Хорватії, Франції, Німеччини, Угорщини, Мальти, Чорногорії, Португалії, Росії та Іспанії. Але більшість заходів має виконуватися на національному та інституціональному рівні, проте вони можуть підтримуватися різним чином на міжнародному рівні.

У Національному звіті України “Про впровадження положень Болонського процесу” визначено заходи, яких було вжито для усунення перешкод мобільності студентів та сприяння повному використанню програм мобільності. Наприклад, спрощено переве-

дення студентів з одного вищого навчального закладу до іншого за рахунок трансферу та накопичення кредитів ECTS. Бакалавр будь-якого університету може продовжувати навчання на наступному циклі в іншому університеті. Ключовою ідеєю документа стало положення про те, що міжнародній академічній мобільності значною мірою сприяють двосторонні договори обміну студентами [5].

Показником міжнародної академічної мобільності є контингент іноземних студентів в Україні та українських студентів за кордоном. Наприклад, у 2005/2006 навчальному році в Україні здобували вищу освіту 35 тисяч іноземців і близько 20 тисяч молодих українців проходили навчання та стажування за кордоном, що включало в себе частковий курс навчання, повний курс навчання, дослідницьку роботу, стажування, мовні курси тощо. Цей кількісний показник має стійку тенденцію до зростання в останні роки, оскільки цікавість до отримання якісної освіти у найпрестижніших світових університетах в українських студентів лише підвищується.

В Україні до останнього часу не існувало грантів та позик студентам для навчальних поїздок за кордон. Це не було передбачено чинним законодавством держави. Однак нещодавно, згідно з Указом Президента про надання стипендій Президента України талановитим студентам і молодим науковцям для навчання та стажування в провідних зарубіжних університетах і дослідних центрах, передбачається виділення п'ятдесяти студентських стипендій щорічно для активізації процесів академічної мобільності.

Підвищенню зовнішньої мобільності кадрів сприяє:

- стажування викладачів українських вищих навчальних закладів у провідних європейських університетах;
- укладення міжуніверситетських двосторонніх угод з обміну кадрами;
- створення спільних із провідними європейськими університетами програм підготовки фахівців;
- виконання спільних наукових програм із провідними університетами європейського простору вищої освіти, країн-учасниць Болонського процесу.

Для підвищення привабливості Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та співробітництва з іншими частинами світу проводяться регіональні та міжнародні конференції, семінари, симпозиуми з проблем імплементації Болонського процесу у вищу освіту України. Щорічно в Україні відбувається понад 20 таких заходів. Запроваджено навчальні програми провідних європейських університетів. Заохочується проведення в українських університетах курсів із європейських студій [4].

Отже, до пріоритетних завдань на майбутнє відноситься, насамперед, забезпечення мобільності студентів і професорсько-викладацького складу в міжнародному освітньому просторі. У цьому контексті міжнародні академічні програми є невід'ємною частиною впровадження засад Болонської системи освіти у вітчизняну вищу школу. Саме завдяки ним студенти, випускники ВНЗ, аспіранти та викладачі мають унікальну можливість брати участь у конкурсах на здобуття стипендій для навчання або стажування в університетах за кордоном.

Однією з таких міжнародних освітніх програм у вищій освіті України є Еразмус-Мундус (ERASMUS-MUNDUS) – програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти. Навчальна програма ERASMUS-MUNDUS, яка розрахована на студентів ВНЗ та науковців, була започаткована Європейським Союзом для України, Молдови і Беларусі, а також інших країн, які не входять до ЄС. У межах цієї програми студенти старших курсів і науковці з цих країн можуть отримувати стипендії від Європейського Союзу для продовження свого навчання або проведення наукових досліджень у країнах ЄС. Ця програма охоплює близько 100 навчальних магістерських курсів найвищої академічної якості. Близько 5 тисяч студентів мають змогу отримувати гранти для навчання за цими магістерськими курсами і більше 4 тисяч студентів з країн ЄС, які беруть участь у цих курсах, зможуть поїхати на навчання до третіх країн. Програмою ERASMUS-MUNDUS передбачено підтримку близько 100 партнерств між магістерськими курсами ERASMUS-MUNDUS та вищими навчальними закладами у третіх країнах.

Ця академічна програма спрямована на посилення співпраці у сфері вищої освіти на міжнародному рівні – через підтримку високоякісних європейських магістерських курсів, забезпечуючи студентів і науковців з усього світу можливістю отримати ступінь магістра у європейському університеті, а також через заохочення поїздок європейських студентів і науковців до третіх країн.

Першочерговим завданням програми є покращення якості та привабливості європейської вищої освіти у світі. Через підтримку міжнародної мобільності науковців і студентів програма ERASMUS-MUNDUS має на меті краще підготувати її учасників з європейських та партнерських країн до активної діяльності і співпраці у сучасному глобальному суспільстві, яке ґрунтується, насамперед, на знаннях. Програма почала впроваджуватись у 2004-2005 навчальному році та складається з чотирьох компонентів:

1. Магістерські курси ERASMUS-MUNDUS: високоякісні інтегровані магістерські курси, що пропонуються об'єднанням (консорціумам) щонайменше трьох університетів у щонайменше трьох різних країнах Європи.

2. Стипендії ERASMUS-MUNDUS: надання стипендій висококваліфікованим студентам старших курсів і науковцям з усього світу.

3. Партнерство: магістерські курси також передбачають можливість для встановлення партнерства з вищими навчальними закладами третіх країн, що покликане забезпечити високу мобільність студентів старших курсів і науковців з країн ЄС, які братимуть участь у магістерських курсах ERASMUS-MUNDUS.

4. Підвищення привабливості європейської вищої освіти: підтримуються через заходи, що сприяють зростанню престижу, наочності та доступності європейської вищої освіти, а також її подальшої інтернаціоналізації, зокрема що стосується взаємного визнання кваліфікацій між країнами Європи та третіми країнами.

Програма відкрита для: 27 країн ЄС (1 категорія), країн-кандидатів на вступ до ЄС (2 категорія), країн Європейського економічного простору та Європейської асоціації вільної торгівлі (3 категорія країн), інших третіх країн.

Магістерські курси ERASMUS-MUNDUS розраховані на три перші категорії країн, тоді як стипендії пропонуються студентам і науковцям з усіх третіх країн.

З 2007 року Європейська Комісія (ЄК) запровадила ще одну модальність програми ERASMUS-MUNDUS: “Вікно для зовнішньої співпраці”, ініційовану Офісом “Євро-Допомога” – з метою посилення співробітництва у сфері вищої освіти між Європейським Союзом та третіми країнами через систему мобільності, направлену на обмін студентами та вченими, а відтак обмін знаннями і навичками на рівні вищої освіти. У межах нового компонента Європейська Комісія фінансує програму обміну студентами 1-3 курсів як різновид мобільності між європейськими університетами, що охоплені програмою ERASMUS-MUNDUS, та університетами третіх країн, в тому числі і України. Також в рамках цього компонента будуть фінансуватися проекти з обміну за участю змішаних консорціумів європейських університетів та університетів третіх країн шляхом надання грантів на покриття:

- витрат на організацію мобільності студентів та викладацького складу вищих навчальних закладів;
- витрат на індивідуальну мобільність окремих студентів і викладачів [8].

У межах міжнародних академічних програм SOCRATUS та ERASMUS-MUNDUS протягом 5 останніх років у Запорізькому національному університеті працює освітній проект підготовки магістрів з соціальної інклюзії (включення) за європейськими стандартами. Згідно з підписаною в м. Тімішварі (Румунія) у червні

2004 року домовленості про співпрацю щодо підготовки фахівців європейського рівня у галузі соціальної роботи та соціального включення між консорціумом європейських університетів і Запорізьким державним (тоді ще) університетом в межах освітньої програми Сократ (SOCRATUS), останній включено до участі в програмі “Європейські перспективи соціальної інклюзії” (“European Perspectives of Social Inclusion”). До складу консорціуму увійшли 13 університетів з 10 країн Європи: Hochschule Magdeburg-Stendal – University of Applied Sciences (Німеччина); Universitatea “AL. I. Cuza”, Iasi (Румунія); Universidade do Porto (Португалія); Universidade Tecnica de Lisboa (Португалія); Edge Hill University College (Великобританія); Eotvos Lorand University of Science, Budapest (Угорщина); Karlstad Universitet (Швеція); University of Braga (Португалія); University of Debrecen (Угорщина); University of Lillehammer (Норвегія); University of Nijmegen (Нідерланди); University of Tallinn (Естонія); West University of Timisoara (Румунія).

Таке запрошення до академічної співпраці з університетами країн-членів Євросоюзу вищого навчального закладу України було унікальним та почесним. Воно підкреслювало великий досвід і високу кваліфікацію спеціалістів університету, які готують соціальних педагогів, соціальних працівників та психологів.

Навчання за цією програмою дозволяє студентам отримати найсучаснішу інформацію про нові напрямки соціальних наук та практики щодо галузей перспективного розвитку соціальної сфери європейських країн, порівняльної соціальної політики країн Європи, теорій соціальних змін, інтервенцій, а також соціального виключення певних груп населення тощо.

Особливий інтерес у слухачів викликає те, що 6 основних модульних курсів програми викладаються фахівцями міжнародного рівня, професорами університетів-партнерів. Базові підручники також написані ними і видані всесвітньо відомим видавничим домом Peter Lang. Кожного студента забезпечено повним пакетом підручників з усіх дисциплін.

Робочою мовою програми є англійська, оскільки міжнародний диплом магістра та висока освітня кваліфікація вимагає від сучасного спеціаліста знання однієї, а бажано, й декількох іноземних мов. Отже, це надає слухачам об’єктивної можливості удосконалення знань англійської мови професійного спрямування та виведення володіння нею на новий якісний рівень.

Навчальний курс у європейській магістратурі розраховано на 2 роки (система 3 + 2) та передбачає отримання магістрантами 90 європейських кредитних одиниць. Кількість першої групи студентів програми (2005-2007 н.рр.) склала 13 осіб, а другої (2007-

2009 н.рр.) – 14 осіб, що дозволило активно застосувати індивідуальний підхід та ефективне наукове керівництво процесом підготовки кожного студента з боку вітчизняних і закордонних професорів.

Протягом перших двох семестрів магістранти відпрацьовують 6 основних (обов'язкових для студентів всіх університетів-учасників проекту) модулів за наступною проблематикою:

- Методи дослідження в соціальних науках.
- Етика та соціальна справедливість.
- Теорії соціальної дискримінації (виключення).
- Соціальний простір сучасної Європи.
- Порівняльна соціальна політика країн Європи.
- Теорії інтервенцій та соціальних змін.

Кожний курс розраховано на 25 академічних (аудиторних) і 75 годин самостійної роботи студентів. Ці модульні курси в Запорізькому національному університеті викладаються професорами з Німеччини, Угорщини, Естонії, Португалії, Швеції, Нідерландів та України.

Якість змісту програми, яка пройшла акредитацію у Німеччині за поданням Магдебурзького університету соціальних і прикладних наук Магдебург-Штендаль та отримала найвищий четвертий рівень, застосування новітніх методів і технологій викладання відзначається та позитивно оцінюється магістрантами ЗНУ, які після завершення інтенсивного курсу навчання за кожним з модулів заповнюють оціночні бланки щодо його якості й успішності обраної викладачем технології навчальної комунікації. Завершувалася робота з модуля виконанням самостійного завдання у формі есе, проведенням дослідження, створенням соціального проекту тощо. Роботи для перевірки та оцінювання надсилаються викладачеві, який читав певний модульний курс. За успішне виконання індивідуальної роботи з основного модуля магістрант отримує від 3 до 6 кредитів (ECTS) відповідно. Основні модульні курси спрямовано, насамперед, на розкриття та вивчення багатого європейського досвіду щодо соціального включення та максимальної інтеграції у соціальний простір категорій людей, які мають певні труднощі в процесі соціалізації та адаптації в суспільстві.

Окрім цього, велика кількість академічних годин (150 лише аудиторних) відводиться для вивчення додаткових курсів за обранням магістрантів. Моніторинг вибору студентів визначив додаткові модульні курси, які в третьому семестрі викладаються доцентами факультету соціальної педагогіки і психології ЗНУ:

- Європейські перспективи соціальної роботи з людьми, які мають особливі потреби (6 кредитів).

- Європейські перспективи соціальної роботи з літніми людьми (6 кредитів).
- Європейські перспективи соціальної роботи з наркозалежними (6 кредитів).

Це було обумовлено як інтересом магістрантів, так і нагальною необхідністю підготовки ефективних соціальних працівників для роботи з вищезазначеними категоріями населення, що дозволить поступово змінювати ситуацію в нашій країні на краще, крок за кроком наближати Україну до європейських гуманістичних моделей соціального розвитку суспільства [1].

Викликав великий інтерес магістрантів і той факт, що програма надає можливості прослухати курс за вибором у будь-якому з університетів-учасників проекту. Спектр напрямів таких модульних курсів у програмі є досить широким – “Європейські перспективи соціальної роботи з мігрантами; хронічно хворими людьми; бідними; психічно хворими людьми; людьми, які знаходяться або щойно звільнилися з місць позбавлення волі; людьми – жертвами насильства” тощо.

Згідно з графіком навчального процесу у даному проекті 6 запорізьких студентів у різні роки відвідали університет м. Порто (Португалія) з метою вивчення модульного курсу “Європейські моделі соціальної роботи з бідними та бідністю”, а 3 португальських студенти прослухали в українському університеті-партнері модульний курс “Європейські перспективи соціальної роботи з людьми, які мають особливі потреби”, який викладали у бінарному режимі професор Магдебурзького університету соціальних і прикладних наук Магдебург-Штендаль і доцент Запорізького національного університету.

Під час перебування у Португалії та Україні магістранти відвідали різні соціальні інституції з метою знайомства з методами та технологіями роботи соціальних працівників з відповідними категоріями клієнтів щодо їхнього соціального включення, провели польові дослідження на базі цих соціальних установ, отримали цінну фактичну інформацію, яка була використана ними при написанні магістерських дисертацій. Вони брали активну участь у всіх видах групової роботи, підготовці та здійсненні презентації соціальних проектів щодо роботи з бідними людьми та інвалідами за стандартами соціальної політики та соціальної роботи країн-членів Євросоюзу. Ця робота здійснювалася також спільно з норвезькими студентами, які на той час перебували у Португалії. За результатами навчання магістрантами були написані модульні роботи з метою отримання оцінок і кредитів згідно академічних вимог проекту [7].

Особливої значущості процес таких академічних обмінів, з нашої точки зору, набуває в контексті наукових, навчальних і неформальних контактів між студентами різних країн, що відповідає завданню створення єдиного Європи та спільного європейського навчального простору. Відзначаючи важливу роль такої діяльності, студентам із Запоріжжя надали підтримку та допомогу співробітники Посольства України в Португалії та особисто Посол України в Португалії пан Ростислав Троненко. Було зазначено, що такі обмінні процеси виявилися ефективними й доцільними у сфері встановлення дружніх і продуктивних наукових стосунків, адже вони спрямовані на користь вирішення проблем соціального включення в країнах Європи.

Програма “Європейські перспективи соціальної інклюзії” виявилася цікавою не тільки своїм змістом, але й новими стратегіями викладання та навчання. Прогресивний підхід до викладання передбачає рівну відповідальність викладачів і студентів за результати навчання; незалежність та ініціативу студентів у процесі набуття знань при партнерському науковому керівництві т’юторів; активну, самостійну науково-дослідну роботу; написання курсових і магістерських дисертацій; консультування студентів і супервізію їхніх робіт європейськими професорами; мультимедійні конференції за участю студентів – учасників програми.

Форми навчання у Європейській магістратурі вміщують лекції, семінари, практичні заняття, інтерактивне централізоване навчання з використанням системи Internet та елементів дистанційного навчання, відео-конференції, спілкування між студентами різних країн-учасників програми, мобільність учасників проекту щодо прослуховування модульних курсів за вибором в інших університетах-партнерах, дослідницькі проекти у галузях соціального включення та дискримінації певних груп населення, групову роботу. До форм контролю знань, умінь та навичок відносяться наукові письмові роботи, тести, контрольні завдання, магістерська дисертація, наукове керівництво якою здійснюють викладачі Запорізького та закордонних університетів [6].

З огляду на те, що безумовною цінністю програми є мобільність студентів і викладачів, проект передбачає та реалізовує їх взаємні візити до університетів-партнерів з метою викладання та відвідування модульних курсів, участі у науково-практичних конференціях та проведення наукових досліджень з проблематики магістерських дисертацій. Доцент Запорізького національного університету набула можливості апробувати новий навчальний модуль “Методи дослідження у соціальних науках”, викладаючи його в університетах Таллінна (Естонія), Карлштада (Швеція), Ліллегамера (Норвегія).

8 студентів проекту здійснили подорожі до партнерських університетів м. Яси (Румунія), Таллінну (Естонія), Наймегену (Голландія), Магдебургу (Німеччина) з метою проведення досліджень та накопичення матеріалів для підготовки та написання магістерських робіт [7].

Навчання у програмі завершується написанням магістерських дисертацій (30 кредитів) під керівництвом викладачів ЗНУ при супервізії (науково-консультативному супроводі) цих робіт професорами з європейських університетів – учасників проекту.

Отриманий Сертифікат європейського зразку забезпечує випускникам можливість продовжувати освіту в будь-якому з європейських університетів-партнерів програми, а також не потребує підтвердження за кордоном при наявності бажання працювати за фахом у всіх країнах – учасницях проекту, оскільки його акредитовано в Європі. Кваліфікація володарів Європейського Магістерського Диплому дозволить випускникам відігравати ключову роль у здійсненні допомоги людям в процесі їх самоорганізації та продуктивного включення у суспільство, а також стати конкурентоздатними фахівцями на світовому ринку професіоналів.

За результатами впровадження міжнародного магістерського проекту у практику навчання українських магістрантів і загального науково-практичного співробітництва представників університетів консорціуму у 2009 році було видано спеціальну монографію “Від Болоньї до Запоріжжя: академічні шляхи до інклюзивної Європи”, що стало певним підсумком 10-річного терміну плідної співпраці європейських та українського університетів у справі підготовки фахівців міжнародного рівню у галузі соціальних наук [1].

Отже, участь вітчизняного вишу у міжнародній академічній програмі підготовки магістрів у галузі соціальної інклюзії сприяла суттєвому збагаченню досвіду щодо інноваційних форм взаємодії викладачів і студентів, ознайомленню із запровадженням передових європейських освітніх технологій у навчальний процес українського університету, надала студентам і викладачам можливості підвищити рівень своєї обізнаності у новітніх напрямках професійної підготовки спеціалістів за кордоном і суттєво підвищити рівень педагогічної майстерності викладачів Запорізького національного університету у процесі викладання в межах зазначеного проекту в Україні та за кордоном.

Продовжуючи всебічне вивчення проблеми інтеграції міжнародних академічних проектів у освітній простір України, ми поставили собі за мету дослідити соціально-психологічні фактори, які створюють перепони для активної участі вітчизняних фахівців

системи вищої освіти та студентів українських вишів у процесах академічної мобільності.

Список використаних джерел

1. Бльомерс В., Романенкова Л. Від Болоньї до Запоріжжя: академічні шляхи до інклюзивної Європи: Монографія. – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2009. – 340 с.
2. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті приєднання до Європейського простору вищої освіти: Монографія / За ред. В.М. Бебика. – К.: МАУП, 2004. – 200 с.
3. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації: Навч. посібник / Головка В.О. та інші. – Харків: Еспада, 2009. – 304 с.
4. Коваленко О. Один з принципів Болонського процесу – мобільність студентів у Європейському просторі. – Освіта України. – 2006. – 20 січня (№ 5). – С. 5.
5. Основні засади вищої освіти України. Ч.4 / За ред. І.О. Вакарчука. Упоряд.: В.Д. Шинкарук, Я.Я. Болюбаш, І.І. Бабін. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 173 с.
6. Пащенко С.Ю. Європейські стандарти методичної та психолого-педагогічної підготовки магістрів. – Вища освіта України. Теоретичний і науково-методичний часопис. – К.: Вид-во КНУ. – Т.1. – Додаток 3. – 2008.
7. Пащенко С.Ю., Романенкова Л.О. Запорізький національний університет у контексті європейського освітнього простору. – Вісник ЗНУ; Серія “Педагогічні науки”. – 2007. – № 2. – С. 130-138.
8. Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/07. National Trends in the Bologna Process, EURYDICE. – Brussels, 2007.
9. http://www.bmbf.de/pub/London_Communique_Bologna_e.pdf

The article is devoted to the problem of the Ukrainian higher education integration into the European and worldwide educational space through the participation of the professors and students of the Ukrainian Higher Educational Establishments in the processes of academic mobility inside international academic projects.

Keywords: integration, international academic projects, mobility, higher school, students, lecturers, Bologna process, European academic space, international academic program ERASMUS-MUNDUS, mastery, social inclusion.

Отримано: 2.03.2010

УДК 159.922.76:616.89

О.М.Перепада

Синдром дефіциту уваги та гіперактивності як медико-психологічна проблема

Розглянуто питання особливостей перебігу синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ), його діагностики та корекції в Європі та США. Окреслено проблеми вчасного виявлення та комплексної корекції СДУГ в Україні. Визначено роль психологічної служби системи освіти в ранній діагностиці та своєчасній корекції захворювання.

Ключові слова: гіперактивність, імпульсивність, розлад уваги, синдром дефіциту уваги та гіперактивності, поведінка.

Рассмотрены особенности протекания синдрома дефицита внимания и гиперактивности (СДВГ), его диагностики и коррекции в Европе и США. Очерчены проблемы своевременного обнаружения и комплексной коррекции СДВГ в Украине. Определена роль психологической службы системы образования в ранней диагностике и своевременной коррекции заболевания.

Ключевые слова: гиперактивность, импульсивность, расстройство внимания, синдром дефицита внимания и гиперактивности, поведение.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психічне здоров'я та психологічне благополуччя є фундаментальними складовими життя дитини, що дозволяють їй розкрити свій життєвий потенціал, стати соціально активними громадянами. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) є однією з основних проблем дитячої психіатрії в Європі та світі, успішність вирішення якої багато в чому визначає стан психічного здоров'я дитячо-підліткової популяції. З 60-х років в країнах Євросоюзу та США створювалась і до теперішнього часу вибудована струнка цілісна система медичної, психологічної та педагогічної допомоги дітям із СДУГ.

Ця система побудована на принципах доказової медицини, глибокої поваги до прав та особливих потреб таких дітей і спрямована на їхню повну соціальну, в тому числі шкільну реінтеграцію.

Проблема діагностики та корекції синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) досить широко досліджена та висвітлена в зарубіжній науковій і популярній літературі країн Європи, США, але недостатньо – в Україні.